

БІБЛІОПЕДАГОГІКА ЯК НАУКА ПРО ВИВЧЕННЯ ЧИТАЦЬКИХ ІНТЕРЕСІВ

Анотація. У статті проаналізовано процес керівництва читанням як основний принцип бібліотечної педагогіки. Проаналізовано поняття «бібліотечна педагогіка», яке обґрунтував Д. Балика. Відзначено, що бібліотечна педагогіка вирішує дуже важливі завдання, як-от: якою має бути книга, щоб мати більше значення для читача, і якою має бути організація вивчення читачівства, щоб посилити вплив книги. Визначено об'єкт і завдання бібліотечної педагогіки.

Ключові слова: бібліотека, читацький інтерес, бібліотечна педагогіка.

Постановка проблеми. Сьогодні в Україні проходить процес інтегрування до європейського освітнього простору, який зумовлює потребу підготовки кваліфікованих і конкурентноспроможних фахівців, готових не лише сприймати та опрацьовувати інформацію, а й самостійно опановувати необхідними знаннями. В основу інформаційної, освітньої та щоденної діяльності людини покладене читання, що забезпечує розвиток мислення, фантазії, аналітичних і творчих здібностей особистості. Зниження зацікавленості читанням здебільшого у сучасних школярів, несформованість їх читацьких навичок, зазвичай, призводять до проблем у навчанні, відсутності прийомів логічного мислення, критичного оцінювання інформації, до збайдужіння та бездуховної поведінки у молодіжному середовищі, поширення антиморальних вчинків. Отож, пріоритетним завданням сучасної школи та шкільної бібліотеки вважаємо діяльність, спрямовану на формування у учнів читацьких інтересів.

Аналіз останніх досліджень з проблеми. Аналіз літератури свідчить, що проблема формування читацьких інтересів висвітлена у працях П. Афанасьєва, В. Вахтерова, О. Нікіфорової, О. Савченко та інших [5]. Окремі питання з історії бібліотек досліджували вітчизняні науковці (В. Медведєва, В. Мозгова, П. Рогова та ін.). Зокрема, Д. Балика обґрунтував та дав визначення новому напрямку в педагогіці – бібліологічна педагогіка [2, с. 15]. Бібліотечну педагогіку свого часу досліджували А. Айзенберг, Х. Алчевська, Н. Збаровська, В. Терьохин та ін. [8].

Метою статті є здійснити аналіз бібліотечної педагогіки як науки про сутність, закони, методи й організацію педагогічного процесу, пов'язану з книгою й через книгу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Виникнення і розвиток бібліотек був завжди пов'язаний з необхідністю донесення інформації до особистості. Так, Л. Борхес відмітив: «...бібліотека це щось подібне до магічного кабінету... Там зачаровані кращі душі людства, там вони

очікують нашого слова, аби вийти із забуття...» [3, с. 80-85]. Італійський мовознавець У. Еко розглядав бібліотеку як лабіринт текстів і стверджував: «У бібліотеку йдуть для того, щоб дістати певну працю, назва якої вже відома, і тому основним завданням будь-якої книгозбірні є можливість розкриття та представлення робіт, про існування яких ми зовсім не підозрюємо» [7, с. 16].

На нашу думку, коли на сучасному етапі розвитку суспільства стоїть гостро «криза читання», виникає проблема пошуку нових форм і методів бібліотечної педагогіки для залучення учнів до читання в процесі роботи шкільної бібліотеки. Тому актуальними і доречними є педагогічні ідеї щодо бібліотечної педагогіки дослідників минулого.

Термін «бібліотечна педагогіка» ввів у науковий обіг Б. Гушин у журналі «Бібліотекар» (1915 р.), де він сформулював основні ідеї цієї науки, а також професійні вимоги до бібліотекарів, які працюють із дітьми, зокрема навчання процесу свідомого читання [9].

Бібліотечну педагогіку бібліотекознавець М. Куфаєв визначив як систему роботи з читання книги, визначив засоби і способи читання, що сприяють найкращому розумінню прочитаного [1].

Дмитро Балика – один із провідних книгознавців початку ХХ ст. Неспростовний доказ цього твердження – фундаментальний доробок, що засвідчує не лише коло зацікавлень автора, а й методологічні й фахові настанови вирішення засадничих питань книжкової справи [4, с. 165].

У 20-ті роки ХХ ст. у книзі «Бібліотека в системі сучасної педагогіки» Д. Балика обґрунтував поняття «бібліотечна педагогіка», яку визначив як науку про сутність, закони, методи й організацію педагогічного процесу, пов'язаного з книгою й через книгу. Учений зазначав, що ця наука вирішує надзвичайно важливі завдання, як-от: якою повинна бути книга, щоб мати більший вплив, і якою повинна бути організація книги та значення читачів, щоб підсилити вплив книги. Велику роль відіграє бібліотечна педагогіка в шкільній практиці, позаяк дає інструмент виділяти книгу й вивчати її з позиції змісту та структури, щоб якнайкраще організувати враження та вплив від книги.

Книгознавець, визначаючи об'єкти бібліопедагогіки, стверджував, що мова йде про книгу, читача, організацію книги; про книгу як певне спільне для всіх знаряддя педагогічного процесу в нашому суспільстві; про клієнта, як дорослого, так і дитину – об'єкт цього процесу, і про організацію книг; про найдоцільнішу організацію поєднання книжкових організацій у якісь групи для найбільшого впливу [2, с. 16].

Відповідно до концепції Д. Балики, завдання бібліотечної педагогіки як надбудови над практикою: визначити суть бібліопедагогічного процесу, починаючи від нормального та бажаного для суспільства і аж до хворобливих впливів; спробувати зрозуміти зміст і форми того матеріалу, що його беруть як педагогічний фактор; вивчити клієнта, установити класифікацію читачів на певний період часу; проаналізувати практику організації книжкового матеріалу по школах,

бібліотеках, книгарнях, щоб знайти в ній (у цій практиці) закони та методи бібліопедагогічних впливів збірки книг, а так само й методи раціонального читання книги [4, с. 169].

Д. Балака зазначав, що тільки знаючи читача, можна знаходити правильні шляхи педагогічного впливу. Він зауважував, що у вивченні читача існує п'ять напрямів: публіцистичний напрям у вивченні читача; етнопсихологічна теорія вивчення; бібліологічна психологія; вивчення «читацьких інтересів»; психоаналітична теорія читача.

У своїй діяльності дослідник дійшов висновку, що вивчення процесу читання цілком охоплюється вивченням читацьких інтересів. Читацький інтерес – це інтерес, пов'язаний з читанням, з книгою, інтерес, який можна вивчати через книгу. Д. Балака зазначав, що інтереси в загальному розумінні слова не треба плутати з поняттям читацького інтересу. Вивчати запити читачів, їхні інтереси – це значить вивчати процес читання в загальному вигляді, не аналізуючи та не поділяючи його на частини.

Книгознавець Д. Балака одним із перших обгрунтував, що доцільно лише комплексне застосування наукових прийомів та методів. Він стверджував, що завдання бібліотек не лише нагромаджувати книги та проводити “реєстраційну” бібліографію, а й у тому, щоб розкривати зміст книжок. Ним була розроблена схема класифікації видань за «читачем» або за «соціальним призначенням»: соціальне становище (робітник, селянин, кустар-ремісник, інші); заняття, рід роботи, характер праці; вік; підготовка; національні та взагалі антропологічні ознаки [6, с. 27]. На думку автора, розглянувши ці пункти можна знати, «для кого книгу призначено» та «мету читання».

Висновки і перспективи подальших розвідок. Отже, Д. Балака був одним із перших, хто змістовно обгрунтував поняття «бібліотечна педагогіка». Книгознавець стверджував, що завдання бібліотек полягає не тільки в тому, щоб нагромаджувати книжкові скарби, а й у тому, щоб розкривати зміст книг, наблизитися до читача, вивчати читача, прививати йому інтерес до читання. Таким чином, бібліотечна педагогіка у всіх видах діяльності бібліотеки, сприяє цілеспрямованому і відповідному інтересам читачів доступу до знань та інформації, впливаючи через книгу і читання на внутрішній світ кожної особистості. Сьогодні бібліотека постійно розвивається, активно реагує на зміни в суспільстві, запити користувачів інформації, використовуючи форми, методи і засоби бібліотечної педагогіки.

Список використаних джерел:

1. Балака Д. Библиотека в свете современной педагогики / Д. Балака. – Ленинград: [б.и.]. – 1926. – 9 с.
2. Балака Д. Бібліологічна педагогіка як наука / Д. Балака // Бібліол. вісті. – 1930. – № 2. – С. 15–28.
3. Борхес Х. Л. Проза разных лет: сборник: пер.с исп. / Х. Л. Борхес; сост.и предисл. Л. Тертерян. – М. : Радуга, 1989. – 320 с.

4. Демчук М. Синкретична природа теорії бібліопедагогіки та бібліопсихології (компаративістична студія книгознавчих парадигм Д. Балаки та М. Рубанкіна) / М. Демчук // Вісник Львівського університету. Серія книгознавство. – 2008. – Вип. 3. – С.164–170.
5. Компаній О. В. Окремі аспекти формування читацького інтересу учнів початкових класів / О. В. Компаній // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия «Филология. Социальные коммуникации». – Том 25 (64). – № 1. Часть № 2. – С. 212–216.
6. Лопата О. Дослідження інформаційних потреб читача в контексті бібліотечної практики 20-х – початку 30-х ХХ століття / О. Лопата // Вісник Книжкової палати. – 2011. – №7. – С.23–28.
7. Маркова Т. Б. Методологические развития библиотеки как центра книгохранения / Т. Б. Маркова // Библиосфера. – 2008. – № 3. – С.15–21.
8. Матвійчук О. Є. Бібліотечна педагогіка / О. Є. Матвійчук // Пед. освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка : зб. наук. пр. – 2012. – № 17. – С. 61–65.
9. Тихомирова И. И. На путях к возрождению библиотечной педагогики / И. И. Тихомирова // Школьная библиотека. – 2009. – № 9–10. – С. 81–86.

REFERENCE TRANSLATED AND TRANSLITERATED

1. Balika D. Biblioteka v svete sovremennoj pedagogiki [Library from the point of view of new pedagogy] / D. Balika. – Leningrad: [b.i.]. – 1926. – 9 s. (in Russian)
2. Balika D. Bibliolohichna pedahohika yak nauka [Library pedagogy as a science] / D. Balika // Bibliol. visti. – 1930. – № 2. – S. 15–28. (in Ukrainian)
3. Borhes H. L. Proza raznyh let: sbornik: per.s isp. [Prose of different years: dictionary: translated from Spanish] / H. L. Borhes; sost. i predisl. L. Terterjan. – M. : Raduga, 1989. – 320 s. (in Russian)
4. Demchuk M. Synkretychna pryroda teorii bibliopedahohiky ta bibliopsykholohii (komparatyvistychna studii knyhoznavchychk paradyhm D. Baliky ta M. Rubankina) [The syncretic nature of the theory of library pedagogy and library psychology (comparative studio of books paradigms by Balika M. D. ta Rubankina)] / M. Demchuk // Visnyk Lvivskoho universytetu. Serii knyhoznavstvo. – 2008. – Vyp. 3. – S.164–170. (in Ukrainian)
5. Kompanii O. V. Okremi aspekty formuvannia chytatskoho interesu uchniv pochatkovykh klasiv [Some aspects of forming reading interest of primary school pupils] / O. V. Kompanii // Uchenye zapysky Tavrycheskoho natsyonalnoho universiteta im. V. Y. Vernadskoho. Seryia “Filolohyia. Sotsyalnye kommunikatsyi”. – Tom 25 (64). – № 1. Chast № 2. – S. 212–216. (in Ukrainian)

6. Lopata O. Doslidzhennia informatsiinykh potreb chytacha v konteksti bibliotечноi praktyky 20-kh – pochatku 30-kh XX stolittia [Study of the information needs of the reader in the context of library practice 20's – beginning 30's of the XX century] / O. Lopata // Visnyk Knyzhkovoї palaty. – 2011. – №7. – S.23–28. (in Ukrainian)
7. Markova T. B. Metodologicheskie razvitija biblioteki kak centra knigohranenija [Methodological development of the library as a centre of book storage] / T. B. Markova // Bibliosfera. – 2008. – № 3. – S.15–21. (in Russian)
8. Matviichuk O. Ye. Bibliotечna pedahohika [Library pedagogy] / O. Ye. Matviichuk // Ped. osvita: teoriia i praktyka. Psykholohiia. Pedahohika : zb. nauk. pr. – 2012. – № 17. – S. 61-65. (in Ukrainian)
9. Tihomirova I. I. Na putjah k vozrozhdeniju bibliotечноj pedagogiki [On the way to revival library pedagogy] / I. I. Tihomirova // Shkol'naja biblioteka. – 2009. – № 9–10. – S. 81–86. (in Russian)

Аннотация. В статье проанализирован процесс руководства чтением как основной принцип библиотечной педагогики. Проанализировано понятие «библиотечная педагогика», которое обосновал Д. Балыка. Отмечено, что библиотечная педагогика решает очень важные задачи, а именно: какой должна быть книга, чтобы иметь большее значение для читателя, и какой должна быть организация изучения читачества, чтобы усилить влияние книги. Определены объект и задачи библиотечной педагогики.

Ключевые слова: библиотека, читательский интерес, библиотечная педагогика.

Abstract: In the article the attention is focused on reducing the interest in reading in modern schoolchildren, not forming their reading skills, lack of logical thinking techniques that usually leads to difficulties in learning. The basic principle of the librarian pedagogy the process of managing of reading is analyzed. The notion "library pedagogy" justified by D. Balyka is characterized. It is indicated that library pedagogy solves important tasks connected with influence of books on a personality, the value of books in the development of readers' interest to reading. The object and tasks of library pedagogy is defined. The following five areas in the study of a reader (after D.Balykoyu) are presented: journalistic direction in the study of the reader; ethno-psychological theory of study; librarian psychology; studying of "readers' interests"; psychoanalytic theory of a reader. It is accented that reader's interest is defined as an interest connected with reading, with a book, interest, which can be taught through the book.

Keywords: library, reader's interest, library pedagogy

Стаття надійшла до редакції 05.05.2016